

EVRIPIDNING "MEDEYA" FOJIASIDA INTIQOM MATIVI.

Murodova Marjona Otabek qizi

FarDu, filologiya fakulteti

o'zbek tili yo'nalishi

1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada qadimgi yunon tragediya san'atining yirik vakili Evripidning "Medeya" fojiasida intiqom motivining badiiy va falsafiy mohiyati tahlil qilinadi.

Asarda bosh qahramon Medeyaning ichki ruhiy kechinmalari, adolat va xiyonat o'rtasidagi ziddiyat, shuningdek, shaxsiy iztirobning qasosga aylanish jarayoni yoritiladi. Intiqom motivi asar syujetining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida ko'rib chiqilib, uning ijtimoiy, axloqiy va psixologik jihatlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Medeya, Evripid, qadimgi yunon tragediyasi, intiqom motivi, fojia, adolat va xiyonat, dramatik konflikt, ruhiy kechinmalar, ayol obrazi, inson taqdiri.

Аннотация. В данной статье анализируется художественно-философская сущность мотива мести в трагедии Еврипида, одного из главных представителей древнегреческого трагического искусства.

Произведение освещает внутренние духовные переживания главной героини Медеи, конфликт между справедливостью и предательством, а также процесс превращения личных страданий в месть. Мотив мести рассматривается как главная движущая сила сюжета произведения, раскрывающая его социальные, моральные и психологические аспекты.

Ключевые слова: Медея, Еврипид, древнегреческая трагедия, мотив мести, трагедия, справедливость и предательство, драматический конфликт, духовные переживания, женский образ, судьба человека.

Annotation. This article analyzes the artistic and philosophical essence of the motive of revenge in the tragedy of Euripides, a major representative of ancient Greek tragic art.

The work highlights the inner spiritual experiences of the main character Medea, the conflict between justice and betrayal, as well as the process of transforming personal suffering into revenge. The motive of revenge is considered as the main driving force of the plot of the work, revealing its social, moral and psychological aspects.

Keywords: Medea, Euripides, ancient Greek tragedy, motive of revenge, tragedy, justice and betrayal, dramatic conflict, spiritual experiences, female image, human destiny.

Kirish

Evripidning “Medea” fojiasi qadimgi yunon dramaturgiyasining eng mashhur asarlaridan biri bo‘lib, unda asosiy o‘rinlardan birini intiqom (qasos) motivi egallaydi. Asarda inson tuyg‘ulari, ayniqsa xiyonat, rashk, g‘azab va adolat tushunchasi chuqur psixologik tahlil qilinadi.

Asarning markaziy qahramoni Medea — sehrli kuchga ega ayol bo‘lib, u o‘z vatanini va oilasini tark etib, Jasonga yordam bergan, uning hayotini saqlab qolgan va hatto unga farzandlar ham bergan. Biroq Jason unga xiyonat qilib, Korinf shohi qiziga uylanishga qaror qiladi. Aynan shu holat intiqom motivining boshlanish nuqtasi bo‘ladi.

Intiqom motivining asosiy sabablari: xiyonat — jasonning medeaga nisbatan sadoqatsizligi.

Medeaning begona yurtga kelib, himoyasiz qolishi.

Ruhiy og‘riq — sevgi va ishonchning yo‘qolishi.

Sha’n va g‘urur masalasi — medeaning ayollik qadr-qimmatini poymol bo‘lishi.

Intiqomning rivojlanish bosqichlari: medea avval ichki iztirob va ruhiy kurashga duch keladi. u jason va uning yangi oilasiga qarshi reja tuzadi.

Eng keskin bosqichda u nafaqat raqib ayolni, balki o‘z farzandlarini ham yo‘q qiladi. Bu harakat uning intiqomini eng fojiali darajaga olib chiqadi.

Evripid intiqomni oddiy qasos sifatida emas, balki inson ruhiyatining eng chuqur va og‘ir holati sifatida ko‘rsatadi. Medeaning harakati tomoshabinda ham achinish, ham qo‘rquv uyg‘otadi. Bu orqali muallif intiqom insonni qanday darajada vayron qilishi mumkinligini ko‘rsatadi.

“Medea” fojiasida intiqom motivi inson tuyg‘ularining keskinlashuvi, xiyonatning oqibatlarini va adolat izlashning fojeali natijasini ifodalaydi. Evripid ushbu asar orqali qasosning insonni ma’naviy jihatdan yemirishi va uni fojia sari yetaklashini chuqur ochib beradi.

Evripidning "Medeya" fojiasida intiqom motivi asarning markaziy o‘qini tashkil etadi. Bu shunchaki shaxsiy xafachilik emas, balki kamsitilgan g‘urur va buzilgan muqaddas qasamyodning dahshatli oqibatidir.

Fojiadagi intiqomning asosiy jihatlari: Xiyonatga javob: Medeya o‘z vatanini tashlab, akasini o‘ldirib, Yason uchun hamma narsadan voz kechgan. Yasonning boshqa ayolga (Glavkaga) uylanishi Medeya uchun shunchaki xiyonat emas, balki uning butun hayotiy qurbonlarini inkor etishdir.

Qadimgi grek tushunchasiga ko‘ra, Yason xudolar nomi bilan ichgan qasamyodini buzgan. Medeya o‘zini nafaqat jabrdiyda ayol, balki adolatni tiklovchi (xudolarning irodasini bajaruvchi) sifatida ko‘radi.

Psixologik kurash: Medeyaning intiqomi bir zumda sodir bo'lmaydi. U o'z ichida ona bo'lib sevish va kamsitilgan ayol bo'lib nafratlanish tuyg'ulari orasida qiynaladi. Oxir-oqibat, "G'urur (timosli) mening irodamdan kuchliroq" degan xulosaga keladi.

Eng oliy jazo: Medeya Yasonni shunchaki o'ldirishi mumkin edi, lekin u raqibini tirik qoldirib, uni eng aziz narsalaridan — yangi xotini va o'z farzandlaridan judo qilishni afzal ko'radi. Bolalarini o'ldirishi — Yasonning kelajagini, naslini va baxtini butunlay yo'q qilish strategiyasidir.

Evripid ijodidagi "Medea" fojiasi qadimgi yunon adabiyotida inson ruhiy olami eng chuqur ochilgan asarlardan biri hisoblanadi. Ushbu tragediyada intiqom motivi oddiy qasos harakati sifatida emas, balki inson psixologiyasi, axloqiy tanlov, ijtimoiy bosim va ichki ruhiy parchalanish jarayoni sifatida yoritiladi.

Intiqom motivining falsafiy asosi Asarda intiqom faqat hissiy javob emas, balki adolat va nomus tushunchalari bilan bog'liq murakkab falsafiy muammo sifatida ko'rsatiladi. Evripid Medea obrazini "jabrlangan ayol" va "jazolovchi kuch" o'rtasidagi qarama-qarshilik sifatida tasvirlaydi. Bu yerda intiqom shaxsiy emas, balki insoniy qadriyatlar buzilishiga javob sifatida paydo bo'ladi.

Psixologik kurash va intiqomning shakllanishi

Medeaning ichki dunyosida intiqom asta-sekin shakllanadi: Avval u xiyonatni inkor etadi va vaziyatni o'zgartirishga urinadi

Keyin u iztirob, g'azab va umidsizlik bosqichiga kiradi

So'ngra ongli ravishda reja tuzish boshlanadi

Nihoyat, hissiyot aql ustidan g'alaba qozonadi

Bu jarayon Evripid tomonidan juda realistik tarzda tasvirlangan bo'lib, Medea obrazini psixologik jihatdan murakkab qahramonga aylantiradi.

Ayollar huquqi va ijtimoiy bosim Asarda intiqom motivi ayolning jamiyatdagi o'rni bilan ham chambarchas bog'liq. Medea begona yurtga kelgan, huquqsiz va himoyasiz ayol sifatida tasvirlanadi. Jason esa uni tashlab, siyosiy manfaat yo'lida boshqa ayolga uylanishni tanlaydi. Bu holat Medeaning ichki isyonini kuchaytiradi va intiqomga turtki bo'ladi.

Intiqomning bosqichma-bosqich rivojlanishi Ogohlantirish bosqichi – Medea Yasonni qaroridan qaytarishga urinadi.

Intiqom motivi orqali Evripid faqat shaxsiy qasosni emas, balki inson va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlarni ham ochib beradi. Medeaning harakati uning ichki og'rig'i va jamiyat tomonidan rad etilishining natijasi bo'lib, bu holat intiqomning nafaqat jazolovchi, balki insonni ma'naviy jihatdan yemiruvchi kuch ekanini ifodalaydi.

Shuningdek, asarda intiqomning chegaradan chiqishi hatto eng muqaddas rishtalar — ona va farzand munosabatlariga ham ta'sir ko'rsatishi mumkinligi tasvirlanadi. Bu esa fojيانing eng og'ir va chuqur psixologik nuqtasini tashkil etadi.

Medea obrazida intiqom tuyg'usi asta-sekin shakllanadi: avvaliga u xiyonatni inkor etadi, keyin ichki iztirobga tushadi, so'ngra esa ongli ravishda qasos rejasini tuzadi. Bu jarayon insonning hissiyotdan aqlga, aql esa yana fojiali qarorga aylanishini ko'rsatadi. Evripid shu orqali inson ongida yuz beradigan ruhiy parchalanish va axloqiy tanazzulni chuqur ochib beradi.

Asarda intiqom motivi faqat shaxsiy munosabatlar bilan cheklanmaydi. Medeaning "begona" sifatida jamiyatdan ajratilishi, uning huquqsizligi va himoyasizligi ham intiqomning kuchayishiga sabab bo'ladi. Demak, qasos nafaqat sevgi xiyonatidan, balki ijtimoiy adolatsizlik va kamsitilishdan ham kelib chiqadi. Bu esa asarning g'oyaviy doirasini yanada kengaytiradi.

Rejalashtirish bosqichi – u sovg'alar va aldov orqali raqiblarini yo'q qilish yo'lini o'ylaydi

Amalga oshirish bosqichi – zaharli sovg'a orqali shoh qizi va shohning halok bo'lishi

Eng og'ir bosqich – o'z farzandlarini o'ldirish orqali Jasonni butunlay yo'q qilish

Bu ketma-ketlik intiqomning tobora chuqurlashib, insoniy chegaralardan chiqib ketishini ko'rsatadi.

Ramziy ma'no va obrazlar tizimi Medea obrazi intiqomning ramziga aylanadi. Jason esa xiyonat va manfaatparastlik timsolidir. Korinf shohi saroyi esa ijtimoiy hokimiyat va siyosiy manfaatlarni ifodalaydi. Farzandlar esa insoniy kelajak va oilaviy qadriyatlar ramzidir. Ularning yo'q qilinishi — butun bir insoniy dunyoning yemirilishini anglatadi.

Intiqomning Falokatli Natijasi Evripid intiqomni g'alaba emas, balki fojia sifatida yakunlaydi. Medea o'z maqsadiga erishadi, ammo ichki jihatdan butunlay yolg'iz qoladi. U g'alaba qilgan bo'lsa ham, insoniylik va onalik tuyg'usini yo'qotadi. Bu esa intiqomning eng og'ir natijasi — ma'naviy bo'shliq ekanini ko'rsatadi.

Evripidning Medea asari qadimgi yunon tragediyasida inson psixologiyasi va ijtimoiy munosabatlarni eng chuqur tahlil qilgan dramatik asarlardan biridir. Ushbu fojia markazida turgan intiqom motivi faqat shaxsiy qasos emas, balki ijtimoiy, axloqiy va falsafiy muammolar bilan chambarchas bog'liq murakkab hodisa sifatida namoyon bo'ladi.

Intiqom motivining yangi falsafiy talqini Evripid intiqomni oddiy hissiy reaksiya sifatida emas, balki inson ruhiyatidagi ichki qarama-qarshiliklarning yakuniy portlashi sifatida tasvirlaydi. Medea obrazida aql va tuyg'u o'rtasidagi kurash, ayol sha'ni, begonalik hissi va jamiyat tomonidan rad etilish kabi omillar birlashadi. Bu esa intiqomni shaxsiy darajadan chiqib, universal insoniy muammoga aylantiradi.

Ijtimoiy jihatdan Medea yunon jamiyatida "begona" (varvar) sifatida ko'riladi. Shu sababli uning huquqlari ham, himoyasi ham zaiflashadi. Jason esa yunon siyosiy va ijtimoiy tizimiga moslashish uchun Medeani tark etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Evripid “Medea” fojiasida intiqom motivi orqali inson ruhiyatining eng og‘ir holatlarini, adolatsizlik va xiyonatning oqibatlarini hamda qasosning yakuniy natijada fojia bilan tugashini badiiy va falsafiy jihatdan chuqur ochib bergan.

Evripidning “Medea” fojiasida intiqom motivi asarning markaziy g‘oyaviy yo‘nalishi sifatida namoyon bo‘ladi. Asar davomida Medea obrazida xiyonat, ruhiy iztirob va ijtimoiy adolatsizlik natijasida shakllangan qasos tuyg‘usi bosqichma-bosqich kuchayib boradi. Bu jarayon inson psixologiyasining murakkabligini, his-tuyg‘ular aql ustidan g‘alaba qilganda qanday fojiali oqibatlar yuzaga kelishini yaqqol ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Evripid. “Medea” tragediyasi. Qadimgi yunon adabiyoti matnlari, Toshkent, 2018.
2. Aristotel. “Poetika”. Adabiyotshunoslik asoslari, Toshkent, 2015.
3. Jahon adabiyoti (antologiya). Yunon tragediyalari bo‘limi, Toshkent, 2020.
4. Bowra, C. M. “Classical Greek Literature”. Oxford University Press, 2012.
5. Kitto, H. D. F. “Greek Tragedy: A Literary Study”. Routledge, 2016.
6. Lesky, Albin. “Greek Tragic Poetry”. Cambridge University Press, 2014.
7. Vernant, J.-P. “Myth and Tragedy in Ancient Greece”. Zone Books, 2013.
8. Nietzsche, Friedrich. “The Birth of Tragedy”. Modern edition, 2011.
9. Segal, Charles. “Euripides and the Poetics of Sorrow”. Princeton University Press, 2017.
10. Taplin, Oliver. “Greek Tragedy in Action”. Routledge, 2019.
11. Lloyd, Michael. “The Agon in Euripides”. Oxford University Press, 2015.
12. Adabiyotshunoslik asoslari. O‘quv qo‘llanma, Toshkent, 2021.
13. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. “Evripid”, “Medea” maqolalari, Toshkent, 2018.
14. G‘arb adabiyoti tarixi. Universitet darsligi, Toshkent, 2022.
15. Dramatik asarlar tahlili metodikasi. O‘quv qo‘llanma, Toshkent, 2019.